

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. Корецького

АРТЕМЧУК Дмитро Олександрович

УДК 342.33 (043.5)

ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ
КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ:
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальноправових дисциплін та міжнародного права Економіко-правового факультету Одеського Національного університету ім. І. І. Мечникова.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
БОРЩЕВСЬКИЙ Ігор Вячеславович,
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
СУХОНОС Володимир Вікторович,
Сумський державний університет, завідувач кафедри конституційного права, теорії та історії держави і права;

кандидат юридичних наук, доцент
БІЛОСКУРСЬКА Олена Валеріївна,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри публічного права.

Захист відбудеться «01» березня 2019 р. О 14:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий «28» січня 2019 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Т. І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідність теоретичного осмислення поділу державної влади у контексті конституційної юриспруденції як одного з принципів формування та функціонування правової державності в Україні в сучасних умовах набуло особливої актуальності.

Річ у тому, що ст. 6 Конституції України закріпила, що «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову», а «органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України». Утім тривалий час у вітчизняному законодавстві існує конституційна прогалина щодо інституціонального наповнення принципу поділу влади. У зв'язку з тим, що Конституцією закріплювалося, принаймні, існування єдиного органу законодавчої влади – Верховної Ради України (ст. 75), органів виконавчої влади – Кабінету міністрів України (ст. 113) та місцевих державних адміністрацій (ст. 118). Утім і на сьогодні інституціональне втілення судової влади, хоча й набуло правового характеру у зв'язку із прийняттям у 2010 та 2016 роках Законів України «Про судоустрій і статус суддів», конституційного характеру усе ще не має.

Таку асиметричність в інституціональному статусі гілок влади майже не намагалися подолати. Зокрема, конституційна реформа, котра започаткувалася у 2004 році за ініціативою Президента України, змістила баланс влади у напрямку посилення парламентаризму та ролі уряду в діяльності державного механізму. У 2006 році набули чинності зміни до Конституції, запроваджені Законом України № 2222. Проте практична реалізація останнього призвела до розбалансування вищих ланок державного апарату, що врешті-решт закінчилося офіційною відміною Закону.

Після Революції Гідності Україна знову повернулася до парламентсько-президентської республіки, в результаті чого був істотно скорегований конституційно-правовий статус органів законодавчої та виконавчої влади.

Щодо судової гілки влади, то вперше спроба стосовно її інституалізації була здійснена у 2010 році. Саме тоді вперше у Законі України № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» було закріплене положення, згідно якого «Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом». Таким чином, була усунута прогалина в конституційному законодавстві щодо інституціонального втілення судової влади, але сама Конституція усе ще залишає за судами виключно функцію правосуддя.

Таким чином, принцип поділу влади, який було закріплено в ст. 6 Конституції України, набув повноцінного, хоча й асиметричного, інституціонального втілення.

Однак проблема надмірного акцентування уваги саме на інституціональному вимірі поділу влади багато в чому викликало пропозиції щодо збільшення кількості гілок. Як уявляється, така ситуація стала результатом ототожнення органів держави із гілками влади. Щоб цього уникнути, слід звернути увагу на функціональний аспект поділу влади, який зводить означений

принцип лише до трьох гілок влади. Саме тому загальнотеоретичний аналіз поділу влади та його функціонального аспекту з точки зору конституційної юриспруденції зумовлює актуальність дисертаційного дослідження теми, що розробляється.

Фундамент онтологічних та структурних засад поділу державної влади утворили ідеї таких мислителів як Арістотель, Г. В. Ф. Гегель, С. Десницький, І. Кант, Б. А. Констан де Ребек, Дж. Локк, Ш. Л. Монтеск'є, Марсильй Падуанський, Платон, Пилип Орлик, Сунь Ятсен та ін.

Науково-теоретичною базою дослідження стали праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених. При цьому, наукові роботи, присвячені поділу влади, як правило, характеризують лише окремі аспекти цього питання. У зв'язку з цим, слід назвати роботи таких вітчизняних авторів як К. Бабенко, О. Білоскурська, І. Борщевський, С. Бостан, О. Бульба, М. Вільгушинський, В. Григор'єв, Ю. Даніелян, О. Євтушенко, Н. Жук, В. Забарський, В. Завальнюк, А. Заєць, В. Долежан, В. Дудченко, Л. Касинюк, С. Ківалов, Ю. Коломієць, С. Косінов, Л. Кривенко, В. Ладиченко, О. Малий, Р. Максакова, О. Манько, Я. Митровка, Ю. Оборотов, К. Осадчук, М. Пенцов, В. Плавич, Н. Пронюк, І. Процюк, Р. Рева, С. Рябов, В. Сердюк, С. Серьогіна, В. Сіренко, О. Скакун, В. Скрипнюк, О. Скрипнюк, І. Слободянюк, Т. Струс-Духнич, В. Сухонос, В. Тароева, М. Теплюк, Ю. Тодика, В. Толстенко, П. Трачук, З. Трофимова, Г. Федоренко, Н. Фоміцька, Ю. Фрицький, О. Хоменко, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, О. Ющик, В. Яворський тощо.

Проблематика практичної реалізації принципу поділу влади була досліджена в працях вчених країн СНД – С. Алексєєв, І. Бачило, О. Буровський, А. Венгеров, О. Герасимов, В. Глущенко, Е. Григоніс, О. Зинов'єв, В. Іванов, Ю. Ірхін, В. Корельський, Л. Куликов, В. Лузін, В. Маклаков, О. Малько, Т. Масловська, А. Медушевський, А. Мішин, Р. Мухаєв, В. Нерсисянц, Т. Новицька, О. Панарін, В. Протасов, М. Сахаров, Л. Спиридонов, В. Четвернін, В. Чиркін, Г. Шмавонян та ін.

Сучасні вітчизняні науковці у своїх дослідженнях спираються на праці видатних дореволюційних правознавців з Німеччини (К. Велькер, Р. фон Мольте, та Г. Еллінек), Росії (М. Ворошилов, В. Гессен, М. Захаров, М. Коркунов, Ф. Кокошкін, М. Лазаревський, Г. Шершиневиц тощо) та Франції (Л. Дюгі, М. Оріу та ін.).

Серед вчених далекого зарубіжжя проблематику поділу влади досліджували такі правознавці, політологи та соціологи як Р. Агранофф, М. Блок, С. Валанзуала, Л. Готроп, К. Дайсон, М. Дюверже, Т. С. Кілер, М. Мур, К. Мьоллерс, Г. Рейні, Г. Флейзіг, А. Шлезінгер та ін.

У дослідженнях зазначених вище авторів знайшли відображення окремі аспекти принципу поділу влади та окремі напрямки досліджень теорії поділу влади (у межах загальнотеоретичної юриспруденції), проте у науці досі не було вироблено монографічного наукознавчого підходу щодо функціональної природи поділу влади та позитивістського характеру її гілок. З огляду на це, дане дослідження органічно їх доповнює, а існування праць указаних авторів не позбавляє його актуальності.

Нормативною основою дослідження становлять норми Конституції і законодавства України та зарубіжних держав минулого і сьогодення. Емпіричну базу дослідження становлять результати судової практики з питань організації державної влади (за матеріалами Конституційного Суду України).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Здійснення цього наукового дослідження знаходиться у безпосередньому зв'язку з плановими темами економіко-правового факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Дисертація виконана на кафедрі загально-правових дисциплін та міжнародного права відповідно до її наукових програм, зокрема теми «Особливості і тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства» (номер державної реєстрації 0113U003317).

Тема дисертації відповідає Основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 20 грудня 2013 р. № 179, а також Перспективним напрямом кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб, на основі узагальнення наукових досягнень, положень Конституції та інших нормативно-правових актів України й інших країн, а також існуючої державно-правової практики, визначити теоретичні особливості поділу державної влади у контексті фундаментальної юриспруденції, дослідити функціональну парадигму його організації і обґрунтувати шляхи реформування його гілок.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

- охарактеризувати історіографію та джерельну базу дослідження поділу влади;
- проаналізувати методологічні засади дослідження принципу поділу влади в контексті існуючих парадигм, принципів і методів;
- дати узагальнену характеристику концептуальних питань поділу влади в сучасній юриспруденції;
- простежити ключові етапи розвитку конституційної та загальної теорії поділу влади;
- охарактеризувати основні моделі та базові засади організації поділу влади;
- проаналізувати основні аспекти законодавчої влади та визначити її суб'єктів;
- дати визначення поняття виконавчої влади та охарактеризувати її основні моделі;
- проаналізувати взаємодію судової та контрольно-наглядової гілок влади як важливого елемента рівноваги державного апарату;
- надати пропозиції щодо удосконалення конституційного законодавства України в контексті поділу державної влади.

Об'єктом дослідження є принцип поділу державної влади.

Предметом дослідження є загальнотеоретичний та функціональний аспекти поділу влади в контексті конституційної юриспруденції.

Методи дослідження. Методологічну основу наукового дослідження теорії поділу державної влади складає сукупність наукових підходів, принципів та методів наукового пізнання, застосування яких обумовлені особливостями предмету наукового дослідження.

У процесі наукового дослідження використано низку методів, які за частотою застосування та ступеня узагальнення даних про об'єкт пізнання можна класифікувати на загальнонаукові (діалектичний, метафізичний, загальнологічний, системно-функціональний тощо), соціально-наукові (історичний, конкретно-соціологічний) та спеціальні (формально-юридичний, порівняльно-юридичний тощо).

Загальнонаукові методи пізнання використано при науковому аналізові усіх розділів дисертаційного дослідження. Діалектичний метод дав змогу встановити спільне і відмінне у функціонуванні різних елементів системи державної влади, продемонструвати взаємодію різних гілок влади, виявити внутрішні суперечності в організації системи державної влади (підрозділи 2.2, 2.3 і розділ 3). Метафізичний метод дав можливість виокремити та констатувати наявність і самодостатність серед інших політико-правових явищ такого феномену як поділ державної влади (підрозділи 2.2, 2.3 і розділ 3). Загальнологічний метод (його основні прийоми: аналіз, синтез, індукція, дедукція, гіпотеза, класифікація та ін.) посприяв розгляду законодавчої, виконавчої та судової влади як частин єдиної системи державної влади в період розбудови правової держави (розділ 3). При цьому, аналіз і синтез застосовано під час вивчення й аналізу поглядів різних мислителів та конституційних актів щодо поділу державної влади (підрозділ 1.1, розділи 2 і 3). Метод індукції застосовано для підготовки висновків проведеного дослідження. Досліджуючи сутність поділу влади, використано системно-функціональний метод, який дав змогу встановити характер взаємодії гілок влади та їх основні правові параметри (підрозділ 2.3, розділ 3). Його застосування передбачало обов'язкове звернення і до таких більш вузьких щодо сфери свого використання методів, як системний підхід і інституціонально-функціональний аналіз. Завдяки їм було визначено, зокрема, основні елементи законодавчої влади як функціональної характеристики держави (підрозділ 3.1), що дало підстави наполягати на можливості реалізації системного методу не лише на інституціональному, а й на функціональному рівнях.

Історичний метод застосовано для аналізу філософських доктрин та наукових праць мислителів у їх історичній ретроспективі (підрозділи 1.1, 2.2).

Формально-юридичний метод було використано для визначення власне правових властивостей таких явищ, як законодавча влада, виконавча влада, судова влада тощо (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1).

Особливе місце в дослідженні займає порівняльно-юридичний метод, який застосовувався в обох аспектах. Зокрема, порівняльно-синхронічний метод дав можливість дисертанту порівняти тенденції та специфіку поділу влади в Україні та інших сучасних держав (підрозділ 2.3, розділ 3). Завдяки порівняльно-

діахронічному методу було досліджено генезу розвитку поділу влади як на доктринальному, так і на науковому рівнях (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним з перших у вітчизняній науці конституційного права дослідженням, у якому здійснено комплексний аналіз проблеми конституційно-правового і законодавчого регулювання поділу державної влади не лише в загальнотеоретичному, але й у функціональному аспекті, сформульовано низку нових теоретичних положень, висновків та науково-практичних рекомендацій, а саме:

уперше:

- обґрунтовано еволюцію конституційно-правових та філософських питань поділу влади та виокремлено 4 етапи історіографічного розвитку принципу поділу влади: етап осмислення (стародавні часи і Середньовіччя), доктринальний етап (епохи Відродження, Реформації та Просвітництва, перша половина XIX ст.), науково-теоретичний етап (друга половина XIX – початок 80-х років XX ст.) і науково-практичний етап (друга половина 80-х років XX ст. – початок XXI ст.);
- запропоновано, що методологія дослідження принципу поділу влади має базуватися на поєднанні природно-правової та позитивістської парадигми;
- доведено виникнення категорії «гілка державної влади» у результаті компромісу механістичної та органічної парадигм держави;
- обґрунтовано авторське бачення поділу влади як функціональної характеристики держави;
- запропоновано авторську дефініцію законодавчої влади в широкому та вузькому аспекті, за якої «законодавча влада у широкому аспекті» означає передбачену конституційним та звичайним законодавством можливість і здатність держави проводити свою волю стосовно суспільства за допомогою законів, а «законодавча влада у вузькому аспекті» – передбачена конституційним та звичайним законодавством можливість і здатність окремих органів держави проводити свою волю стосовно інших державних органів за допомогою законів;
- на доктринальному рівні зроблено висновок, враховуючи результати порівняльного аналізу конституційного законодавства України та зарубіжних країн про необхідність сприйняття судової гілки влади як контрольно-судової;

удосконалено:

- визначення поняття поділу влади як сукупності процесів та дій з упорядкування і врегулювання відносин розмежованих, за основними напрямками діяльності, органів держави, що тягнуть за собою утворення та вдосконалення взаємозв'язків між ними;
- характеристику сутності виконавчої влади, в частині її визначення як передбаченої конституційним та звичайним законодавством можливості та здатності держави в особі її органів проводити свою волю стосовно об'єкта управління в економічній, соціально-культурній і адміністративно-

політичній сферах шляхом застосування підзаконних нормативно-правових та правозастосовних актів;

- розуміння персональної та інституціональної моделі функціонального поділу влади;

набули подальшого розвитку:

- положення про те, що в результаті створення системи стримувань і противаг складається ситуація, коли жодна з гілок влади не в змозі зосередити в своїх руках всю повноту державної влади і одноосібно вирішувати питання державного управління;

- ідеї щодо поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову як відображення існуючих в Україні реалій в рамках реалізації функціональної моделі;

- висновок про те, що головними суб'єктами законодавчої влади в світовій практиці можуть бути лише парламент, уряд і глава держави;

- обґрунтування того, що в умовах недемократичного режиму відбувається односторонній вплив держави на народ шляхом здійснення законодавчої влади, тоді як в демократичній державі також існує своєрідна система стримувань і противаг і при реалізації законодавчої влади в широкому аспекті, коли парламент проводить свою волю стосовно громадян за допомогою законів (парламентаризм), а з іншого боку народ має можливість формувати означений парламент, а також сам видавати закони за допомогою референдумів;

- положення про те, що виконавча влада реалізується як в одноосібній, так і в колегіальній формі, де колегіальна форма існує у вигляді контрасигнувальної та кабінетної моделей;

- ідея подвійного статусу судових органів за якого вони, як органи держави, вирішують суперечки про право між формально-рівноправними суб'єктами з приводу приватних та публічних справ, а, як органи державної влади, вони здійснюють контроль за тим, щоб інші державні органи діяли лише в межах, передбачених законодавством;

- пропозиції щодо змін і доповнень до відповідних статей Конституції України, (статті 6, 75, ч. 1 ст. 113) які визначають організацію державної влади та місце у ній вітчизняного парламенту і уряду.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення дисертації можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для нових досліджень принципу поділу влади, для формування цілісної наукової концепції правового реформування державної влади в Україні, а також для подальшого пізнання юридичної природи окремих гілок влади та особливостей їхньої взаємодії;

правотворчій діяльності – як теоретико-методологічна основа для подальшого удосконалення вітчизняного конституційного, адміністративного і процесуального законодавства, для розробки конкретних нормативно-правових актів щодо формування й функціонування гілок державної влади з метою втілення в життя фундаментальних принципів демократичної, правової, соціальної держави;

навчальному процесі – для підготовки відповідних розділів підручників і навчальних посібників з курсів «Конституційне право України», «Теорія держави і права», «Історія політичних і правових учень», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Адміністративне право України» тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно, всі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на базі особистих досліджень автора. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися праці інших вчених, на які обов'язково зроблено посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на наукових конференціях: Міжнародній юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Конституційні засади правового життя: світові традиції та національні реалії», (28 червня 2013 р.; тези опубліковані); Міжнародній юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми юриспруденції: теорія, практика, суспільний досвід» (08 жовтня 2013 р.; тези опубліковані); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Правові відносини: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 15 листопада 2013 р.; тези опубліковані); Міжнародній юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Проблеми взаємодії суспільства та держави у сучасному правовому просторі», (27 лютого 2014 р.; тези опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів» (м. Братислава, 27–28 листопада 2015 р.; тези опубліковані).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи знайшли своє відображення у розділі колективної монографії, 11 наукових статтях, 8 з яких опубліковані у фахових виданнях України з юридичних наук та 3 – у міжнародних періодичних юридичних виданнях, а також 5 тезах виступів на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається її метою та завданнями. Робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з них основного тексту 206 сторінок, список використаних джерел включає 313 найменувань на 33 сторінках, додаток на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, охарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів дослідження, їх практичне значення; вміщено дані про апробацію результатів дослідження та публікації його результатів, а також про структуру і обсяг дисертації.

Розділ 1 «Принцип поділу влади: теоретико-методологічний і конституційно-правовий аспекти в сучасній юриспруденції» складається з

двох підрозділів і присвячений історіографічним, бібліографічним та методологічним аспектам дослідження поділу влади.

У підрозділі 1.1 «*Історіографія та характеристика джерельної бази дослідження поділу влади*» проаналізовано з точки зору науки конституційного права дослідження поділу влади.

Охарактеризовано основні праці мислителів та вчених, у яких розглянуто конституційно-правові та філософські проблеми поділу влади. Виокремлено 4 етапи історіографічного розвитку принципу поділу влади. На першому етапі (стародавні часи і Середньовіччя) розпочинається саме осмислення поділу влади. При цьому, тут ми фактично стикаємось із двома підходами щодо аналізу держави. Платон та Арістотель, які невдоволені реаліями сучасних їм Афін, при створенні моделей своїх держав (для яких, у тому числі, є характерним принцип поділу влади), розглядають останні в цілому, безвідносно конкретних країн. Полібій, навпаки, в якості ідеалу має на увазі існуючу державу. Перший підхід (Платон та Арістотель) умовно можна назвати доктринальним, другий (Полібій) – раціональним. З часом раціональні теорії поділу влади все більшою мірою набувають характеру принципу, який починає пропагуватися або втілюватися в рамках конкретних держав. На другому етапі (епохи Відродження, Реформації та Просвітництва, перша половина XIX ст.) поділ влади спочатку заперечується взагалі, а згодом, відкидаючи релігійну гілку, набуває доктринального вигляду у формі теорії поділу влади, яка тепер акцентується на трьох гілках державної влади суто світського спрямування. При цьому, слід мати на увазі, що теорія поділу влади отримує два втілення: домінування та рівноваги. Втілення рівноваги передбачало рівнозначний статус гілок влади. Втілення домінування розглядало принцип поділу влади на три гілки, за якого одна з них має домінуючий характер щодо інших. На третьому етапі (друга половина XIX – початок 80-х років XX ст.) відбувалося накопичення фактичного матеріалу з означеної проблематики, здійснювалися перші спроби її теоретичного осмислення. В дореволюційній зарубіжній та російській, а також в радянській юриспруденції з'явилася низка праць, присвячених взаємодії різних гілок влади. Здійснювались спроби висвітлити позитивні й негативні аспекти реалізації означеного принципу. І якщо ідея поділу влади в дореволюційній Німеччині та Росії здебільшого сприймалася негативно, хоча необхідність запровадження системи стримувань і противаг визнавалася більшістю дореволюційних правознавців, то французька юриспруденція розглядала поділ влади як принцип функціонування будь-якої конституційної держави. Особливо цікавою уявляється позиція академіка М. Палієнка, який був одним із перших правознавців, хто виступав проти абсолютної інституціалізації гілок влади. Саме, виходячи з його точки зору ми можемо сприймати поділ влади як сукупну діяльність усіх державних органів, в якій виявляється законодавча, виконавча та судова влада. На четвертому етапі (друга половина 80-х років XX ст. – початок XXI ст.) при дослідженні теорії та принципу поділу влади умовно можна виділити три підходи до поставленої проблеми. Так, зокрема, низка дослідників розглядає саму теорію та принцип поділу влади з урахуванням їх сутності та статусу. При цьому сутність принципу поділу влади здебільшого має на увазі його поняття та причини виникнення, а статус акцентує

нашу увагу на залежності принципу поділу влади від існуючої форми правління, типу держави, політичного режиму тощо. Інший підхід полягає у розгляді питання взаємодії різних гілок влади в державі. При цьому дослідниками головна увага зосереджується як на кількості самих гілок, так і на обґрунтуванні їхньої взаємодії. При цьому, щодо кількості гілок влади в державі, то далеко не всі правознавці погоджуються з існуванням лише «класичної тріади». І, нарешті, ще один підхід до принципу поділу влади пов'язаний із місцем окремих державних органів (парламент, уряд, суд, глава держави, контрольно-наглядові органи) в системі органів державної влади.

Вказано, що бібліографія дослідження поділу влади об'єднує у собі першоджерела теорії, навчально-наукову літературу і нормативний матеріал. Водночас, проблематика поділу влади досліджується не лише в науковій літературі, але й в роботах науково-популярного та навчально-довідкового плану.

У підрозділі 1.2 «Методологічні засади дослідження поділу влади: загально-правовий, конституційний та історико-філософський контексти» проаналізовано методологічні засади дослідження поділу влади. Використання різноманітних парадигм, принципів і методів дозволити дослідити принцип поділу влади всебічно та комплексно. Зроблено акцент на парадигмальному рівні методології, як першооснові пізнання поділу влади.

Розглядаючи теорію поділу влади в контексті загальних парадигм, обґрунтовано, що теологічна парадигма мала на увазі поділ влади у винятково вертикальному аспекті, тоді як соціальні парадигми (солідаризм, насильство, культурологія) робили це виключно в контексті суспільного життя. Зокрема, крізь призму солідаризму поділ державної влади розглядається як результат реалізації суспільних функцій парламенту і уряду, як їхня діяльність, що спрямована на благо суспільства. Прихильники насильницької парадигми необхідністю регулювати суспільне життя виправдовували саме існування гілок влади. Основоположник культурологічного напрямку М. Вебер фактично стояв у витоків ідеї європейської моделі поділу влади на партійну та адміністративну. Обираючи між соціальними парадигмами дослідження поділу влади, ми можемо констатувати, що саме в рамках соціальної парадигми можна детально розглянути вплив на поділ влади суспільства і, водночас, дослідити зворотний бік – регулювання суспільних відносин окремими гілками влади. Серед юридичних парадигм особливе місце займає історична, виходячи з якої принцип поділу влади розглядається у певному соціокультурному аспекті, через який можна дослідити його застосування в кожній конкретній країні.

Підкреслено, що наукове дослідження теоретико-правових основ поділу влади потребує використання широкого та багатогранного арсеналу принципів та методів. Від їхнього вибору значною мірою залежить його результативність. Особливе місце при цьому займає діалектичний метод, який спирається на використання трьох законів діалектики: закону про перехід кількісних змін у якісні, закону про єдність і боротьбу протилежностей та закону заперечення (закону подвійного заперечення). Відомо, що як нові, так і накопичені раніше знання перебувають у діалектичній взаємодії. Найкраще та прогресивне із старого переходить у нове і надає йому сили й дієвості. Це видно, зокрема, у тому, що європейська модель поділу влади втілюється в Україні досить успішно, тоді як

повноцінна реалізація американської моделі зітнулася із певними проблемами. На наш погляд, це викликано як певним зовнішніми обставинами (Україна – частина Європи), так і історичним причинами: в СРСР існувала влада КПРС і влада державного апарату, влада КПРС трансформувалася у владу багатопартійної системи (партійна гілка влади), а влада радянського державного апарату – у владу сучасного професійного чиновництва (адміністративна гілка влади). Сама так, досить оригінально спрацював третій закон діалектики. Водночас, важко уявити суть системи стримувань і противаг без урахування другого закону, а формування, з окремих судових та адміністративних рішень, прецедентного права, яке лежить в основі діяльності судової влади США без першого закону діалектики.

Розділ 2 «Принцип поділу влади: загальнотеоретичний аспект» складається з трьох підрозділів і присвячений концептуальним, історично-філософським та науково-теоретичним аспектам дослідження поділу влади.

У підрозділі 2.1 *«Концептуальні питання конституційного поділу влади в сучасній юриспруденції»* проаналізовано існуючі наукові думки вчених щодо поділу влади. Виокремлено та обґрунтовано систему елементів, які становлять зміст поділу влади і, на підставі цього, окреслено поняття принципу поділу влади як організації державної влади, котра здебільшого характерна для демократичної держави, що, незалежно від форми правління, забезпечує стабільне існування державного апарату та взаємодію усіх його ланок.

Механізм такої взаємодії в Україні закладається ч. 2 ст. 5 Конституції, яка визначає народ України в якості носія суверенітету та єдиного джерела влади.

У Декларації про державний суверенітет України категорія «суверенітет» розкривається через «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади». При цьому, слід мати на увазі, що категорія «неподільності» тотожна «єдності» державної влади. На цьому ж, поміж іншим, наголосив 05 жовтня 2005 р. Конституційний Суд України, зазначивши у своєму рішенні № 6 рп/2005, що влада народу реалізується як через певні форми безпосередньої демократії, так і «через сформовані у встановленому порядку Конституцією та законами України органи законодавчої, виконавчої, судової влади та органи місцевого самоврядування». Виходячи з цього, владу народу в Україні слід вважати неподільною, єдиною.

Водночас, єдина державна влада утворює цілісну систему при наділенні кожної з гілок певним статусом самостійності. Причому, в системі усі елементи взаємопов'язані та взаємозалежні. Кожна, тяжіючи до суті влади, її повноти, виконує роль противаги стосовно інших її складових, зміцнюючи при цьому цілісність та єдність системи.

Питання кількості гілок влади також є наріжним при дослідженні принципу її поділу, проте, майже усі дослідження акцентують увагу не стільки на гілках влади, скільки на інститутах, які втілюють означені гілки. Водночас, твердження щодо виділення виборчої влади в окрему гілку влади хоча й достатньо обґрунтовано, проте такий підхід відразу акцентує нашу увагу не стільки на поділі державної влади, скільки на поділі народовладдя. Річ у тому, що й за Конституцією України (ч. 2 ст. 5) народ здійснює свою владу безпосередньо,

через органи державної влади і через органи місцевого самоврядування. Безпосереднє ж народовладдя здебільшого реалізується через вибори та референдум. Фактично, пропозиція щодо запровадження виборчої влади в Україні реалізована, адже ч. 2 ст. 5 Конституції нашої держави можна закріпити у вигляді: «Влада народу здійснюється на засадах її поділу на виборчу, державну та муніципальну».

Важливим при аналізі поділу влади є також питання про його взаємовплив із такими категоріями як форма правління, політичний режим та тип держави. Вперше спробу поєднати поділ влади із формою правління, як відомо, здійснив давньогрецький мислитель Полібій.

У *підрозділі 2.2 «Теорія поділу влади: історія і сучасність»* з'ясовано генезис теорії поділу влади. Визначено роль, яку мала ця концепція в теорії та політичній практиці у різні історичні періоди, різні відтінки, яких вона отримувала у своєму послідовному розвитку.

У більшості мислителів поділ влади здебільшого мав інституціональний характер організації: законодавча влада надавалась законодавчому органу (Арістотель), двопалатному парламенту (Ш. Л. Монтеск'є), законодавцю (І. Кант), законодавчим зборам (О. Гамільтон), Генеральній Раді (П. Орлик); виконавча – посадам (Арістотель), монархові (Ш. Л. Монтеск'є), правителеві (І. Кант), президентові (О. Гамільтон), гетьманові (П. Орлик). Судова ж влада повинна була належати судам.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. теорія поділу влади стала зазнавати серйозної критики з боку таких дослідників як Л. Дюгі, В. Вільсона та деяких інших. Проте, найбільшій гостроті критика теорії поділу влади досягла в політичних теоріях післявоєнної Німеччини в період Веймарської республіки, особливо наприкінці її існування. Утім, у відповідь підхід Л. Дюгі, В. Вільсона та їх прибічників зазнав суворої критики у працях інших науковців, які продовжують орієнтуватися на теорію поділу влади у класичній її формі, хоча й з певними оновленнями, продиктованими сучасністю.

У *підрозділі 2.3 «Конституційний принцип поділу влади: основні моделі та базові засади організації»* наголошено, що категорія «гілка державної влади» є концептом не лише «механістичного», а й «органічного» підходу в державознавстві.

Річ у тому, що на сьогодні система органів державної влади розглядається крізь призму таких категорій як «державний апарат» та «державний механізм», які є втіленням так званої «механістичної парадигми держави», основа якої була закладена ідеями Г. В. Лейбніца про державу як про механізм. Проте, в ХІХ ст. набуває поширення інша державна парадигма, яка пов'язана із так званим «органічним підходом». Його основоположник Г. Спенсер уподібнює державу до організму. Саме в рамках органічної парадигми державна влада стала об'єднанням гілок. Таким чином, розглядаючи державний апарат (механістична парадигма держави), основоположники концепту «гілка влади», на нашу думку, удалися до органічної парадигми, щоб підкреслити два моменти: 1) подібно тому, як гілки є частиною єдиного організму дерева, так і гілки влади є частиною єдиної

системи державної влади; 2) гілка влади є лише невеликою частиною усієї державної влади.

Здійснено лексичний та семантичний аналіз поняття «поділ влади», а також узагальнено погляди вчених щодо визначення досліджуваної дефініції, на підставі чого наведено визначення поділу влади, під яким розуміють сукупність процесів та дій з упорядкування і врегулювання відносин розмежованих, за основними напрямками діяльності, органів держави, що тягнуть за собою утворення та вдосконалення взаємозв'язків між ними.

Наголошено на існуванні двох базових засад організації поділу влади: вертикальної та горизонтальної. При цьому, остання передбачає певну рівноправність окремих гілок державної влади, які, в умовах правової держави, здійснюють гнучкий взаємоконтроль за допомогою системи стримувань і противаг, котра унеможливує зосередження всієї повноти державної влади в руках одного органу або посадової особи. І навіть якщо в державі буде проголошено принцип поділу влади, але система стримувань і противаг залишиться нереалізованою, наголошувати на демократичності державного апарату буде некоректним. Горизонтальний поділ влади існує у вигляді американської, європейської та китайської моделей. Щодо вертикального поділу влади, то найбільших успіхів він досягає лише за умови існування теократичної державності.

У контексті функціонального поділу влади організацію державного апарату слід розглядати у суто процесуальному вимірі, тобто як сукупність процесів та дій з упорядкування та врегулювання відносин окремих елементів державного апарату, що тягнуть за собою утворення та вдосконалення взаємозв'язків між ними. Категорія «функціонування» тісно пов'язана із поняттям «функції», котрі щодо держави розглядаються як основні напрями її діяльності, які зумовлені призначенням держави у суспільстві та реалізуються в організаційно-правових формах через державний механізм. Функціональна характеристика поділу влади має неабияке значення, адже сам термін «поділ влади» окремі науковці розуміють як певне розмежування компетенції або розподіл функцій. Саме виходячи із функціональної складової, поділ влади слід розглядати як розмежування основних напрямів діяльності окремих елементів державного апарату: законотворчості, поточного державного управління, правосуддя та контролю.

За функціонального поділу влади, потреба в існуванні додаткових гілок влади в рамках єдиного державного апарату зникає, адже кожен орган держави може реалізувати повноваження як законодавчої, так і виконавчої чи судової гілки влади. Саме тому, поділ влади в Україні повинен опиратися на три гілки: законодавча влада, яка встановлює загальні правила функціонування суспільства та державного апарату, виконавча влада, яка організовує виконання означених правил, та судова влада, яка організовує покарання за порушення означених правил. Водночас потреби в конституційній інституалізації поділу влади, на нашу думку, не існує, адже в сучасних умовах питання законотворчості, поточного державного управління та правосуддя вирішуються різними органами, тим самим забезпечуючи існування єдиної державної влади, в рамках якої відбувається взаємодія між собою різних її гілок.

Розділ 3 «Організація окремих гілок влади в контексті сучасного державознавства: функціональний аспект» складається з трьох підрозділів і присвячений організації окремих гілок державної влади.

У *підрозділі 3.1 «Законодавча влада: основні аспекти та суб'єкти»* автор досліджує існуючі підходи до розуміння поняття законодавчої влади на сучасному етапі.

Автор розглядає два аспекти інтерпретації самого поняття «законодавча влада»: широкий та вузький. При цьому, об'єктом законодавчої влади у вузькому аспекті виступають органи, які належать до інших гілок влади. Тобто, якщо суб'єктом законодавчої влади виступає глава держави, то об'єктом законодавчої влади може бути парламент (він здебільшого визначається як квазіпарламент), уряд, суд, прокуратура та ін. Якщо суб'єктом законодавчої влади виступає уряд, то об'єктом такої влади може бути парламенти (чи квазіпарламенти), міністерства, судові та правоохоронні органи і навіть сам глава держави (як це, наприклад, мало місце в тоталітарних режимах, коли глава держави був змушений рахуватися з волею голови уряду – Б. Муссоліні чи Й. Сталіна). У тому ж випадку, коли суб'єктом законодавчої влади виступає парламент, об'єктами законодавчої влади стають глава держави, уряд, суди тощо.

Щодо «широкого» аспекту законодавчої влади, то в умовах недемократичного та демократичного режиму вона реалізується по-різному. Зокрема, в демократичній державі також існує своєрідна система стримувань і противаг і при реалізації законодавчої влади в широкому аспекті. З одного боку, парламент проводить свою волю щодо громадян за допомогою законів (парламентаризм), але з іншого боку й народ має можливість формувати означений парламент, а також сам видавати закони за допомогою референдумів. Водночас, в умовах недемократичного режиму відбувається односторонній вплив держави на народ шляхом відправлення законодавчої влади.

Суб'єктами законодавчої влади здебільшого є глава держави, парламент та, за деяких обставин, уряд. Виходячи з цього, виділяється одноосібна і колегіальна законотворчість. Одноосібна законотворчість панує в умовах монархії, де законодавчі повноваження глави держави мають троякий характер. По-перше, він має право видавати власні законодавчі акти, по-друге, володіє правом промульгації законів і, по-третє, має право накладати вето на закони. Щодо першого, то існує дві можливості монарха видати закон: безпосередня та опосередкована. У першому випадку глава держави видає власні законодавчі акти. Що ж стосується опосередкованої можливості, то вона реалізується правлячими монархами через референдум. Практично усі монархи світу володіють правом підписання, оприлюднення або промульгації законів. Протилежністю права підписання законопроекту є право монаршого вето. На сьогодні монархічні країни оперують абсолютним та відкладним вето. Колегіальність може існувати не лише у вигляді парламентської моделі (парламентарний контекст), а й у вигляді моделі урядової (кабінетний контекст). При цьому, і парламентарний, і кабінетний контекст відправлення законодавчої влади має як свої переваги, так і свої недоліки. Так, кабінетний контекст віддає перевагу професійне-підготовленим особам, які здатні професійним чином

підійти до питання врегулювання тих чи інших питань. Проте така система тягне за собою подальшу бюрократизацію законодавчого процесу. На противагу цьому, парламентарна модель відправлення законодавчої влади, поряд з колегіальним принципом прийняття рішень, має ще одну перевагу: парламент є своєрідним «зрізом» суспільства, що відображає домінуючі соціально-політичні уяви й переконання тієї чи іншої країни.

У *підрозділі 3.2 «Виконавча влада: поняття та основні моделі»* охарактеризовано доктринальні визначення поняття виконавчої влади. З'ясовано, що виконавча влада реалізується у двох основних напрямках: зовнішньому (Дж. Лок визначає її як «федеративну»), спрямованому за межі країни, та внутрішньому, спрямованому всередину країни. При цьому, виконавча влада, діяльність якої спрямована всередину країни, є неоднаковою. Виокремлено та охарактеризовано дві форми реалізації виконавчої влади: правову та організаційну. Організаційна форма реалізується в рамках організаційно-регламентуючої, організаційно-господарської та організаційно-ідеологічної діяльності. Правова форма реалізації виконавчої влади втілюється у двох видах діяльності: правотворчість і застосування права. Правотворча ж діяльність органів виконавчої влади реалізується в рамках так званої регламентної влади – право уряду та інших органів виконавчої влади регулювати суспільні відносини нормативними актами (регламентами), юридична сила яких є нижчою за закони. Регламентна влада, застосування права та організаційна форма є тими напрямками, саме завдяки яким здійснюється поточне управління державою справами суспільства. Саме тому, виконавчу владу, діяльність якої спрямована всередину країни, слід визначити як управлінську.

Аналіз теоретичних доробок з питань організації виконавчої влади дозволяє підсумувати, що вона реалізується в одноосібній та колегіальній формі організації.

У *підрозділі 3.3 «Судова та контрольно-наглядова гілки влади як важливий елемент рівноваги державного апарату»* здійснено дослідження судової та контрольно-наглядової гілок влади та встановлено, що вони є важливим елементом рівноваги державного апарату, а тому повинні разом сприйматися як контрольно-судова влада, котра може розглядатися у вузькому та широкому сенсі. При цьому, контрольно-судова влада у вузькому сенсі – це здатність держави в особі судових та контрольно-наглядових органів протидіяти державному свавілля з боку органів законодавчої та виконавчої влади і тим самим забезпечувати рівновагу в державному апараті. В широкому ж аспекті контрольно-судова гілка влади розглядається як здатність і можливість держави обмежувати своє свавілля за допомогою судових, контрольно-наглядових, представницьких та управлінських органів.

Контрольно-судова влада здійснюється різними органами (судом, прокуратурою, рахунковою палатою, національними або центральними банками тощо), а тому має сукупний характер.

У **Висновках** сформульовано найбільш суттєві результати і положення дисертаційного дослідження, наведено узагальнення та нове вирішення наукового

завдання щодо загальнотеоретичного та функціонального аспектів поділу державної влади в контексті конституційної юриспруденції:

Здійснене дослідження дало підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Історіографічна періодизація уявлень про поділ влади в історії світової та вітчизняної правової думки охоплює чотири етапи: 1) погляди мислителів стародавніх часів та Середньовіччя, які умовно можна назвати доктринальними та раціональними; 2) ідеї епохи Відродження, Реформації та Просвітництва, в межах яких відбувається формування теорії поділу влади на три гілки суто світського спрямування; 3) погляди вчених другої половини ХІХ – початок 1980-х років, впродовж якого обґрунтовано взаємодію гілок влади та виокремлено позитивні й негативні аспекти реалізації означеного принципу; 4) сучасні погляди (від другої половини 1980-х років), для яких характерним є багатоаспектне розуміння принципу поділу влади.
2. Принцип поділу влади методологічно краще розглядати крізь призму природно-правової парадигми, адже саме в її рамках він розкриває основне призначення поділу влади – загальна користь і спільне благо. Водночас формування і функціонування кожної окремої гілки влади було б доречно розглядати в контексті позитивізму, який найістотнішим чином може досліджувати структуру державної влади.
3. Конституційний принцип поділу державної влади концептуально тяжіє до термінологічної невизначеності його понятійно-категоріального апарату, що, утім, мало впливає на саму сутність явища поділу влади. При цьому, поділ державної влади не заперечує її неподільності, адже, у рамках дихотомії «неподільність» та «поділ» влади, «неподільність» акцентується на цілях державної влади, а поділ – на проблематиці її функціонального та інституціонального розмежування.
4. Конституційна та загальна теорія поділу влади має тисячолітню історію. При цьому, у своєму розвитку вона пройшла три етапи: етап зародження, коли, поряд із теорією горизонтального поділу влади на три гілки, виникає принцип вертикального поділу влади на релігійну та світську владу, доктринальний етап, коли абсолютна більшість мислителів сприйняли ідею горизонтального поділу влади лише на три гілки влади та конституційно-правовий етап, коли поділ державної влади на три гілки набув статусу конституційного принципу.
5. Охарактеризувавши основні моделі та базові засади організації поділу влади, виокремлено такі її різновиди як вертикальна та горизонтальна. При цьому, остання передбачає певну рівноправність окремих гілок державної влади, які, в умовах правової держави, здійснюють гнучкий взаємоконтроль за допомогою системи стримувань і противаг. Горизонтальний поділ влади існує у вигляді американської, європейської та китайської моделей. Щодо вертикального поділу влади, то найбільших успіхів він досягає лише за умови існування теократичної державності.
6. Законодавча влада – це передбачена конституційним та звичайним законодавством можливість і здатність держави проводити свою волю за допомогою законів як стосовно суспільства, так і відносно інших гілок влади.

Суб'єктом такого провадження конституційне право світу визначає лише парламент, главу держави та уряд.

7. Виконавча влада – це передбачена конституційним та звичайним законодавством можливість і здатність держави в особі її органів проводити свою волю стосовно об'єкта управління в економічній, соціально-культурній і адміністративно-політичній сферах шляхом застосування підзаконних нормативно-правових та правозастосовних актів. При цьому, виконавча влада реалізується як в одноосібній, так і в колегіальній формі. В свою чергу колегіальна форма існує у вигляді контрасигнувальної та кабінетної моделей.

8. Обґрунтований подвійний статус Суду, як органу держави, і як органу державної влади. При цьому як орган держави він вирішує суперечки про право між формально рівноправними суб'єктами з приводу приватних та публічних справ. Як орган державної влади суд відіграє роль контролера, який покликаний спостерігати за тим, щоб інші державні органи діяли лише в межах, передбачених законодавством. Окрім судів, функцію правосуддя та окремі повноваження судової влади може реалізовувати парламент (наприклад, питання амністії або ж імпичменту щодо вищих посадових осіб) та глава держави (право помилування, пом'якшення і відміни кримінальних покарань, визначених судом).

9. У контексті вдосконалення конституційного законодавства України запропоновано ст. 6 Конституції викласти в наступній редакції: «Неподільна за цілями державна влада в Україні здійснюється на засадах її функціонального поділу на законодавчу, виконавчу та контрольну-судову». Доречно було б також змінити формальний статус Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, виклавши ст. 75 Конституції України в такій редакції: «Верховна Рада України є парламентом України». Частина 1 ст. 113 Конституції України має бути викладена у вигляді: «Кабінет Міністрів України є Урядом України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Артемчук Д. О. Поділ державної влади: концептуальна парадигма. *Public administration procedure in countries of the European union: challenges of III millennium: collective monograph*. Lublin, Poland, 2018. С. 1-27.
2. Артемчук Д. О. Вертикальна та горизонтальна моделі поділу влади в політико-правових доктринах минулого і сучасності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 3. С. 3-6.
3. Артемчук Д. О. Генеза та еволюція судової влади в світі. *Альманах міжнародного права*. 2014. № 6 С. 25-32.
4. Артемчук Д. О. Законодательная власть: два аспекта правопонимания. *Закон и жизнь (Leges si Viata)*. 2014. June. С. 6-9.
5. Артемчук Д. О. Суд і контроль питання взаємодії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3, т. 3. С. 151-154.

6. Артемчук Д. О. Models of implementation of the executive power. *Закон и жизнь (Leges et Vita)*. 2015. August. С. 3-5.
7. Артемчук Д. О. Виконавча влада: поняття і форми організації. *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного Університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2015. Вип. 13, т. 1. С. 53-55.
8. Артемчук Д. О. Законодавча влада: одноосібний та колегіальний аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 2, т. 1. С. 65-68.
9. Артемчук Д. О. Контрольно-судова влада: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний вісник Національного університету «Одеська Юридична Академія»*. 2015. № 4. С. 305-309.
10. Артемчук Д. О. Організація поділу влади: базові моделі. *Право і суспільство: наук. журнал*. 2016. 1, ч. 2. С. 3-10.
11. Артемчук Д. О. Державна влада: концепти поділу та гілки (доктринальна і конституційна парадигми). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 2. С. 7-11.
12. Артемчук Д. О. Інституалізація поділу влади: конституційно-правовий аспект. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 1. С. 65-71.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

13. Артемчук Д. О. Горизонтальний поділ влади: еволюція теоретико-правової думки. *Конституційні засади правового життя: світові традиції та національні реалії: зб. матеріалів міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 черв. 2013 р.) / Актуальна юриспруденція: міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. Київ. 2013. С. 7-10.*
14. Артемчук Д. О. Принцип поділу влади в контексті дореволюційної юридичної науки. *Проблеми юриспруденції: теорія, практика, суспільний досвід: зб. матеріалів міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08 жовт. 2013 р.) / Актуальна юриспруденція: міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. Київ. 2013. С. 10–13.*
15. Артемчук Д. О. Правові відносини в сфері законодавчої влади: парламентарний та кабінетний контексти. *Правові відносини: проблеми теорії та практики: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 листоп. 2013 р.) / за заг. ред. В. П. Нагребельного, Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила. Київ: Ніка-Центр, 2013. С. 45–48.*
16. Артемчук Д. О. Роль законодавчої влади при взаємодії із суспільством та державою. *Проблеми взаємодії суспільства та держави у сучасному правовому просторі: зб. матеріалів міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 лют. 2014 р.) / Актуальна юриспруденція: міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. Київ. 2014. С. 9–12.*
17. Артемчук Д. О. Ідея «врівноважуючої влади» в контексті європейської філософії права. *Юридична наука і практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів: матеріали конф. (м. Братислава, 27 листоп. 2015 р.)*. Братислава: Paneuropiska vysoka skola, Fakulta prava, 2015. С. 9-11.

АНОТАЦІЯ

Артемчук Д. О. Поділ державної влади в контексті конституційної юриспруденції: загальнотеоретичний і функціональний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2019.

Дисертація є комплексним дослідженням загальнотеоретичних і функціональних аспектів поділу влади в контексті конституційної юриспруденції.

Охарактеризовано історіографію та джерельну базу дослідження поділу влади. Проаналізовано методологічні засади дослідження принципу поділу влади в контексті існуючих парадигм, принципів і методів. Дано узагальнену характеристику концептуальних питань поділу влади в сучасній юриспруденції. Простежено розвиток теорії поділу влади від прадавніх часів до сьогодення.

Охарактеризовано основні моделі та базові засади організації поділу влади. Проаналізовано основні аспекти законодавчої влади та визначено її суб'єктів. Дано поняття виконавчої влади та охарактеризовано її основні моделі. Проаналізовано взаємодію судової та контрольно-наглядової гілок влади як важливого елементу рівноваги державного апарату.

Запропоновано шляхи вдосконалення конституційного законодавства України, спрямовані на розвиток принципу поділу державної влади.

Ключові слова: поділ влади, поділ державної влади, теорія поділу влади, законодавча влада, виконавча влада, судова влада, парламент, уряд, глава держави.

АННОТАЦИЯ

Артемчук Д. А. Разделение государственной власти в контексте конституционной юриспруденции: общетеоретический и функциональный аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Институт держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2019.

Диссертация является комплексным исследованием общетеоретических и функциональных аспектов разделения властей в контексте конституционной юриспруденции.

Охарактеризована историография и источники исследования разделения властей. Проанализированы методологические основы исследования принципа разделения властей в контексте существующих парадигм, принципов и методов. Дано обобщенную характеристику концептуальных вопросов разделения властей в современной юриспруденции. Прослежено развитие теории разделения властей от древнейших времен до современности.

Доказано, что категория «ветвь государственной власти» возникла в результате компромисса двух парадигм: «механистической» и «органической». В результате, рассматривая государственный аппарат (механистическая парадигма государства), основатели концепта «ветвь власти» прибегли к органической парадигме, чтобы подчеркнуть два момента: 1) подобно тому, как ветви является частью единого организма дерева, так и ветви власти является частью единой системы государственной власти; 2) ветвь власти является лишь небольшой частью всей государственной власти.

Охарактеризованы основные модели и базовые принципы организации разделения властей. Проанализированы узкий и широкий аспекты законодательной власти и определены ее субъекты. Дано понятие исполнительной власти и охарактеризованы ее основные модели: единоличная и коллегиальная. Проанализировано взаимодействие судебной и контрольно-надзорной ветвей власти как важного элемента равновесия государственного аппарата.

Предложены пути совершенствования конституционного законодательства Украины, направленные на развитие принципа разделения государственной власти. В частности, Верховную Раду Украины предложено официально считать «Парламентом Украины», а не «единственным органом законодательной власти». Что касается Кабинета Министров Украины, то его статусной характеристикой должно стать «Правительство», а не «Высший орган в системе органов исполнительной власти».

Ключевые слова: разделение властей, разделение государственной власти, теория разделения властей, законодательная власть, исполнительная власть, судебная власть, парламент, правительство, глава государства.

SUMMARY

Artemchuk D. A. Division of state power in the context of constitutional jurisprudence: general theoretic and functional aspects. – On the right of the manuscript.

Dissertation on the competition of scientific degree of candidate of legal sciences on speciality 12.00.02 is a constitutional right; municipal right. V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019.

Dissertation is complex research of general theoretic and functional aspects of division of authorities in the context of constitutional jurisprudence.

Historiography and sources of research of division of authorities has been described. Methodological bases of research of principle of division of authorities are analysed in the context of existent paradigms, principles and methods. The generalized description of conceptual questions of division of authorities is Given in modern jurisprudence. Development of theory of division of authorities is trace from the most ancient times to contemporaneity.

Basic models and base principles of organization of division of authorities are described. The basic aspects of legislature are analysed and her subjects are certain. The concept of executive power is Given and her basic models are described. Co-operation is analysed by judicial and control-supervisory branches of power as important element of equilibrium of state machine.

The ways of perfection of constitutional legislation of Ukraine, divisions of state power sent to development of principle, are offered.

Key words: division of authorities, division of state power, theory of division of authorities, legislature, executive power, department judicial, parliament, government, head of the state.